

Het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting (1940/44): (20)

door Roger JANSOONE

20. BEI UNS IN OSTENDE : de "Oostendse" Duitsers, mythe en werkelijkheid

"Timeo Danaos et dona ferentes" (Vergilius in "Aeneis", II, 49)

"*Relationship* is the thing that interests me, because it gets *at the inner person* behind the public figure." (Doris Kearns, historica, in een interview in "TIME", 2013).

Relaties met de vijand

In alle verhalen over de bezetting gaat het bijna uitsluitend over eigen volk en is het net alsof de bezetter hierbij enkel een sinistere *achtergrondfiguur* was, een boeman en vogelschrik, een bestendige bedreiging. Maar je kan er niet naast kijken dat er alhier *naast* de eigen bevolking gedurende vier jaren een aparte en specifieke gemeenschap bestond van Duitsers (uiteraard bijna allen militairen, vrijwel allemaal mannen). Leefden die beide gemeenschappen soms elk *op een andere planeet*? Of, met andere woorden, waren er toch wel "ergens" contacten en raakvlakken? Alleszins *een pertinente vraag*, en indien hierop bevestigend moet geantwoord worden, dan kan deze tijdschroniek volledigheidshalve niet worden afgesloten zonder even nader in te gaan op de aard en de omvang van die wel zeer speciale "verhoudingen".

Deze opmerkelijke toestand kan enigszins worden vergeleken met - precies *omgekeerd* - de Belgische bezettingstroepen in het naoorlogse Duitsland (een toestand die niet vier jaar heeft geduurd maar dan wel tienmaal langer!), met overal een eigen "Belgisch dorp", met eigen Belgische scholen, met eigen hospitalen en medische verzorging, met een eigen ontspannings- en verenigingsleven, met een eigen treinverkeer (de DVT), met een eigen BSD postverkeer en zelfs met eigen winkels. Men sprak uiteindelijk van een "tiende Belgische provincie", want de meeste beroepsmilitairen waren gehuwd en hadden dus ook vrouw en kinderen, en zij werden overigens bestendig omgeven door een groot aantal miliciens, weliswaar een steeds wisselende en kortstondig verblijvende groep maar dan toch ook Belgische militairen in Duitsland. Doch ook toen leefden deze Belgische "enclaves" zeker niet op een andere planeet! Er waren "gemengde" huwelijken van beroepsmilitairen met een Duitse vrouw, en voorts waren nogal wat dienstplichtigen niet ongevoelig voor de charmes van een liefvallige blonde "Fräulein", ook al eindigde dat doorgaans niet in het huwelijksbootje. En "an der Theke" en zelfs aan de "Stammtisch"(vooral in landelijke gebieden) kwam het tussen pot en pint vaak tot "verbroedering" onder het zingen van "Trink, Brüderlein, trink" en andere studenten- en drinkebroersliederen die gekend waren van Leuven tot in Heidelberg. Om maar te zeggen, het is toch allemaal "menschlich, all zu menschlich" dat mensen elkaar weten te vinden, overheen alle grenzen die politiek, nationaliteit en doctrines kunnen trekken.

Bovenstaand citaat uit het heldenepos "Aeneis" van Vergilius (goed gekend bij alle latinisten) betekent dat je steeds op je hoede moet zijn voor de vijand, *ook al toont hij zich blijkbaar van zijn beste kant*. En dat was precies de *kern* van de problematiek in de zeer moeilijke relaties met de bezetter. In zekere zin waren die moeilijker en vooral *complexer* dan tijdens de vorige bezetting, want toen deden de "Fritzen" geen moeite om ergens een goede kant van zichzelf te tonen (wat eigenlijk de toestand erg vereenvoudigde). Ze toonden zich tegenover de bezette bevolking gewoon zoals ze werkelijk ook waren : arrogant, hard, opdringerig, luidruchtig en veeleisend (toen reeds een echt "Herrenvolk"!), met tussendoor ook nog wat zure oprispingen met typische moffentrekjes, ...en vooral toch ook een gebrek aan inlevingsvermogen jegens de noodlijdende bevolking (cfr.

101102

mijn voorgaande vervolgserie over Oostende tijdens W.O.1). Psychologisch en mentaal werd dit toen allicht in de hand gewerkt door het in oorlogstijd toch wel uitzonderlijk feit dat bloed- en aanverwanten van aan het IJzerfront strijdende Belgische soldaten zich in het bezet gebied bevonden ...te midden van die Duitsers! En hiervan waren de Duitsers zich wel zeer goed bewust. Ongetwijfeld vormde dat voor de bezetter een bepaald "vijandbeeld" tegenover de bezette bevolking. Zo stond mijn grootvader vier jaren aan het IJzerfront, terwijl anderzijds zijn vrouw en dochter op relatief korte afstand noodgedwongen probeerden te overleven *in het andere kamp*. Een onthutsend beeld van die onuitstaanbare Duitsers werd in 1920 opgehangen in het onlangs heruitgegeven dagboek *van een Duitser* (Heinrich Wandt : "Het frontparadijs"), in 1914/18 in Gent ordonnans van een officier, en een "bevoorrechte" getuige van al de willekeur en uitpattingen - veilig achter het front - van een hele reeks "etappe-hengsten" (vandaar de oorspronkelijke titel "Het etappeleven in Gent").

Uiteraard waren dat tijdens de daaropvolgende bezetting nog steeds dezelfde Duitsers, doch, in tegenstelling met de vorige (louter militaire) bezetting, ging het nu om een sterk *politiek gekleurde* bezetting die zelfs deed vermoeden dat België (of althans toch "Flandern") op termijn zou opgenomen worden in een "Grossdeutsches Reich", een ideaal "volkstümliches" vaderland van alle "Germaanse" volkeren. Dit politiek project veronderstelde onvermijdelijk dat er van beide kanten zou moeten gestreefd worden naar "toenadering" om aldus geleidelijk te kunnen opgaan in dat aantrekkelijk pangermanisme. Een "entente cordiale" op z'n Duits!

In werkelijkheid is het allemaal totaal anders verlopen. Wel waren er de "wittebroodsweken" in de zomer van 1940. Van Duitse zijde deed men opvallend vriendelijk, hoffelijk, correct en gedisciplineerd, aanvankelijk beantwoord met een koele en afwachtende houding die meestal niet negatief was. Hoe kon het ook anders? De Duitsers hadden duidelijk gewonnen, en het kwam er bijgevolg op aan, zich "ein zu gliedern" in wat zij "de Nieuwe Orde" noemden. In zijn sleutelroman "Het verdriet van België" schetst Hugo Claus de toenmalige houding van ontzag en zelfs bewondering ten aanzien van de overwinnaars en (blijkbaar) nieuwe meesters van Europa. Maar er volgde al vrij vlug een "ontmaskering" en een ommekeer, naarmate de Duitsers begonnen te merken dat die Belgen toch niet zo meegaande waren, vooral wanneer na de inval in Rusland in 1941 de krijgskansen van het Reich allengs een flinke deuk leken te krijgen. Hun teleurstelling in de Belgen (en vooral in de "Flamen") werd zo groot dat dit zich onwillekeurig ook ergens keerde tegen de "zwarten", nochtans hun naaste medewerkers en handlangers van de "Nieuwe Orde", en dit in een vorm van misprijzen en wantrouwen.

Toch is er *noodgedwongen* gedurende gans de bezetting een bepaalde *relatie* blijven bestaan tegenover de bezetter, vanzelfsprekend een volledig andere relatie als tussen de collaborateurs en de Duitsers. *Maar welke relatie?* Wat betekende dat concreet? We doen hier een poging om dit, toegespitst op Oostende, nader te onderzoeken via diverse facetten, een onderzoek dat - voor zover mij bekend - tot dusver nog niet of nauwelijks werd ondernomen, ook al lijkt het onontbeerlijk te zijn in het raam van de *globale* navorsing over die bezettingstijd.

Bei uns in Ostende

Toen Ernest Claes (de "vader" van *De Witte*) terugkwam uit krijgsgevangenschap, schreef hij in 1919 "Bei uns in Deutschland", herinneringen aan het kampeven. Omgekeerd zou men dan ook het leven van de Duitse militairen in Oostende "Bei uns in Ostende" kunnen noemen. Zij waren wel geen krijgsgevangenen, maar ergens zaten zij toch ook gevangen in een "carcan", ver van huis en familie, in een situatie die onduidelijk en onvoorspelbaar was geworden en ook steeds minder rooskleurig. Voorzeker niet te vergelijken met het beklagenswaardig lot van hun "Frostfleisch"-landgenoten in de hel van het Oostfront, met daarachter de gruwel van de partizanenoorlog, een bestendige bedreiging van aanvoerlijnen en van rugdekking. Zij mochten zich gelukkig prijzen dat

zij een vrij rustig en ongevaarlijk leventje mochten leiden aan onze kust, "bei uns in Ostende". De grote en diepe vrees van alle Duitse militairen (behalve bij de fanatieke Waffen-SS) kon immers samengevat worden in één akelig woord: het Oostfront !! Naar het Oostfront gestuurd worden, betekende ondubbelzinnig *ein Himmelfahrtkommando, eine Einfahrtkarte*, met de quasi-zekerheid niet meer terug te keren, tenzij zwaargewond en verminkt (en met als "troostprijs" wel een paar decoraties), en met als enig alternatief - bij een overrompeling door de Russen - in het beste geval krijgsgevangene worden om daarna weg te kwijnen in een afgrijselijk Siberisch werkkamp. Bij een dergelijk gebrek aan animo voor "de heroïsche titanenstrijd tegen het rode gevaar" hoeft het dan ook geen verbazing te wekken dat nogal wat Hitlermoppen vermoedelijk van Duitse oorsprong zijn (zoals de beroemde mop over Adolf Scheisse die voor een naamsverandering komt aankloppen bij de burgerlijke stand), ...moppen die maar al te gemakkelijk overal hun weg vonden in Oostende. Het was duidelijk de innige wens en hoop van iedere Duitse soldaat te mogen blijven "im Westen" (ook al was er al lang geen hoop meer op een herhaling van "Sieg im Westen"), want zij voelden al vlug nog bitter weinig "Drang nach Osten". In plaats van *Drang nach Osten* zou er veeleer *Drang nach Ostende* kunnen geweest zijn, naar dat (voor hen) vredig stukje paradijs aan de Noordzeekust. Want laten wij duidelijk wezen : na de vreselijke meidagen van 1940 was er in Oostende eigenlijk weinig of geen oorlog meer (in de zin van krijgsverrichtingen) doch enkel nog bezetting (met weliswaar alle narigheden van dien). Enkel vanaf 1943, met bombardementen en beschietingen in het vooruitzicht van een eventuele geallieerde landing, was het opnieuw maar al te duidelijk dat alhier de oorlog weerom begonnen was. Maar gedurende bijna vier jaar was er "Van het Westelijk front geen nieuws"...en geen nieuws was goed nieuws! De Duitsers konden dan ook niet begrijpen hoe het mogelijk was dat jonge Belgen zich vrijwillig, spontaan en zelfs "mit Begeisterung" gingen aanmelden voor het Oostfront, om vervolgens onder bloemen en trompetgeschal te worden uitgewuifd door juichende *Dietsche Meisjesscharen!* "Ach ja, die dumme Belgier!"

Maar naarmate de aanslepende "Einsatz" aan het Oostfront steeds meer mensenlevens begon op te eisen, waren ook de bij ons verblijvende Duitsers niet meer veilig voor die opgelegde "Drang nach Osten". Omdat oudere soldaten minder geschikt waren voor het harde en uitputtende leven aan het Oostfront, was er alhier vanaf 1943 blijkbaar een veroudering en zelfs een "vergrijzing" van het bezettingspotentieel. In tegenstelling tot de jongeren waren deze oudere militairen weinig of niet geïndoctrineerd door het nazisme. Velen hadden de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog meegemaakt en overleefd, met daarna de miserie van galopperende inflatie, werkloosheid en economische depressie, en ze waren dan ook doorgaans ertoe geneigd om tegenover de burgerbevolking geen aanmatigende en negatieve houding aan te nemen en zelfs enig begrip op te brengen voor de steeds moeilijker omstandigheden waarin de mensen begonnen te verkeren. Meestal hadden zij in de "Heimat" ook vrouw en kinderen, ouders en familieleden, over wie zij zich grote zorgen maakten ingevolge de verpletterende luchtbombardementen op Duitsland. Allicht denkend aan hun eigen kinderen, waren zij dan ook veelal lief en aardig tegenover "die kleine Buben" (zo heb ik het als kind in ieder geval ondervonden). Het parool werd dus in zekere mate "leven en laten leven". Of met andere woorden: je werd door de Duitsers normaliter met rust gelaten, althans indien je geen Jood was en zolang je hen niets in de weg legde (want zij konden soms zeer gevaarlijk uit de hoek komen!). Zoals reeds aangetoond in deze vervolgserie, moest je dat "met rust laten" wel steeds meer in vraag stellen naarmate de bezetter echt onhandelbaar begon te worden wat betreft de eisen en vorderingen die werden opgelegd, niet in het minst inzake de verplichte tewerkstelling in Duitsland. *Dikke Jef* was zeker niet populair!

Doch al met al ontstond er stilzwijgend een vorm van "vreedzame coëxistentie", en dit om praktische en pragmatische redenen. Zo waren er, zoals eerder aangetoond, de vrij goede relaties tussen Oostendse vissers en de Duitse havenautoriteiten. Dat werd ongetwijfeld ook in de hand gewerkt door het feit dat er overal ter wereld zo iets bestaat als samenhangigheid onder zeelieden. De mannen van de "Kriegsmarine" werden vooral gerekruteerd uit de maritieme bevolking in Noord-

Duitsland. Bovendien waren er daar tot en met de nazi-machtsovername in 1933 zeer veel socialisten en communisten, die uiteraard intussen niet van de aardbodem verdwenen waren. Er was dus een voedingsbodem voor een zekere vorm van welwillendheid aan beide kanten van de barricade (want die barricade zelf is zeker nooit verdwenen).

En intussen speculeerden de geallieerden met hun psychologische oorlogvoering vooral op *oorlogsmoeheid* bij de Duitse bezettingstroepen. Dat blijkt zeer duidelijk uit een stroobiljet dat in 1944 o.a. ook boven Oostende massaal werd uitgeworpen : "Dies geht jeden deutschen Soldaten an ... DER KRIEG IST FAST ZU ENDE ! Nach fünf Jahren Krieg bist du noch am Leben. WARUM IN DEN LETZTEN WOCHEN STERBEN ? Die Kriegsgefangenen von 1944 sehen ihre Familien bald wieder ! " (1)

"verbotene Liebe"

Waar die barricade wél *volledig* kon verdwijnen, dat lag in het onvatbaar en wijd domein van de "amoureuze verhoudingen". "Das Wunder der Liebe": mannetje zoekt vrouwtje, vrouwtje zoekt mannetje! Een natuurlijke wetmatigheid van alle tijden en oorden, ... en geen oorlog, bezetting of regime kan daaraan iets veranderen. Nochtans doet de ijzeren logica van oorlog en bezetting (gepaard met een flinke dosis gezond verstand en behoedzaamheid) vermoeden dat dit een andere weg had moeten opgaan, de zuivere en zekere weg van de "periodieke onthouding" ...voor de duur van de bezetting. Doch de werkelijkheid is anders, want liefde is blind! We laten in het midden of het wel altijd ware en echte liefde geweest is, maar feit is dat zowel in 1914/18 als in 1940/44 blijkbaar een onbehoorlijk aantal "intieme relaties" tot stand zijn gekomen, nogal verbazingwekkend niet alleen i.v.m. een stilzwijgende gedragscode t.o.v. "de vijand", maar ook en vooral in een maatschappij die (met een krampachtig onderdrukte seksualiteit, vanuit een versterde doch goed bedoelde bekrompenheid) nog gekenmerkt werd door een soms bijna verstikkende "sociale controle" zowel ten aanzien van het "vreemd gaan" van gehuwden (in sappig Ostends "deftig aanhoeden" tot zelfs "naost de pot pissen"!)) als tegenover de kalverliefdes en prille vrijages van jonge snaken (toen een ware obsessie voor surveillanten van het College of van de nonnenscholen!). Die "intieme contacten en relaties" met Duitsers moeten zich dan ook meestal hebben afgespeeld "in den duik", op plaatsen en gelegenheden waar weinig Belgen kwamen. Een "piek" zal allicht reeds bereikt zijn bij het begin van de bezetting, toen men algemeen dacht dat de Duitsers de oorlog hadden gewonnen en dat bijgevolg het "Duizendjarig Rijk" inderdaad wel voor een heel lange tijd de normen van het dagelijks leven zou gaan bepalen. Dus waarom niet? "Das Leben ist so schön ..."

Er bestaan hierover vanzelfsprekend geen statistieken, ook geen raming. Voor de navorser is er terzake dan ook geen bronnenmateriaal, hoe gering ook, zelfs nauwelijks getuigenissen. Er hing hierover immers reeds tijdens de bezetting een loodzwaar taboe, en om evidente redenen is na de bevrijding dit taboe nog veel groter geworden. Want aan iedere "verbotene Liebe" hing er na de bevrijding zeer duidelijk een afschrikwekkend "prijskaartje"! De kaalgeschoren en soms halfnaakte, met een hakenkruis beschilderde en publiek vertoonde "Duitse hoeren" zijn in het collectief geheugen overal blijven nahangen, voor sociaalpsychologen op zichzelf reeds een apart onderzoeksthema. Zoals een Amerikaanse journalist het zo treffend wist uit te drukken "There is a reason crowds have historically gathered for executions and stonings but would not walk half a block to witness a tearful admission followed by a royal pardon" (2).

In ons land is er hieromtrent dan ook weinig historisch onderzoek verricht. Indien wij ons hierover ergens een idee willen vormen, zijn wij feitelijk aangewezen op *Nederland*, waar hierover wél een vrij grootschalig en diepgaand speurwerk geweest is. Dit hield echter aldaar geen verband met een speciale belangstelling voor dit thema (dat voor een historicus nochtans "interessant" kan zijn) maar is een gevolg van het feit dat er tijdens de bezetting in Nederland een "Zivilverwaltung" was

(in tegenstelling tot de "Militärverwaltung" bij ons). Concreet betekende dit dat de Nederlanders in de eerste plaats af te rekenen hadden met nazi's (en met al wat hiermede specifiek verband hield) terwijl wij veeleer te doen hadden met Duitsers (wat niet helemaal hetzelfde was). Die keiharde nazi's van de "Zivilverwaltung", gesteund door Sipo/SD en Gestapo, beschikten over bevoegdheden en mogelijkheden die bij ons minder of zelfs niet gebruikelijk waren. Zo, onder meer, het bestaan en de werking van een Nederlandse onderafdeling van de "Nationalsozialistische Volkswohlfahrt", een nazi-organisatie die sterk verbonden was met het RSHA van Himmler, wat betreft de rassenleer en het streven naar een "raszuivere" *Volkstümlichkeit* (en alzo verbonden met de SS-actie "Lebensborn"). Wat is nu het verband tussen een en ander? Heel eenvoudig : baby's. Men heeft - tot stomme verbazing van velen - kunnen nagaan dat tijdens de bezetting duizenden kinderen werden verwekt door Duitse militairen. Over hoeveel "duizenden" het hier gaat, heeft men blijkbaar niet meer precies kunnen vaststellen. Of misschien toch wel? Het lijkt immers niet uitgesloten dat het werkelijk aantal zo ontstellend hoog leek te zijn opgelopen, dat "men" het dan maar liever wat in het vage heeft gehouden, ...bij "enkele duizenden". Iedere natie heeft behoefte aan helden en heldhaftigheid en de daarmee gepaard gaande nationale herdenkingen. Vandaar dan het soms krampachtig in stand houden van bepaalde oorlogsmithes. Oranje boven!

Vandaar dan ook een akelig probleem bij deze onverhoedse ontdekking. Want men kon onmogelijk beweren of zelfs maar vermoeden dat - naar analogie met wat in 1945 in Berlijn en elders in Duitsland gebeurd is - dit gewoon het gevolg was van massale aanrandingen en verkrachtingen (trouwens, zoals men in Oostende pleegt te zeggen, "een noalde die beweegt kan je nie droan"). Die voorzichtige formulering van historici "kinderen verwekt door Duitse militairen" kent slechts één achtergrond : gewoon verliefd worden,... louter *biologisch* gezien een onbewuste aantrekkingskracht van hormonale aard, die je meestal niet onder controle hebt. Meer moet je daar niets achter zoeken, ook niet in tijden van oorlog en bezetting. "Op elk potje past er een dekseltje" is ook al weer zo'n beeldrijke Oostendse uitdrukking die getuigt van veel volkse wijsheid, zonder enige noodzaak van nader wetenschappelijk onderzoek.

Hoe verklaart men de verrassende *omvang* van dit fenomeen? Dat nogal wat vrouwen "vielen" voor een knappe blonde Germaan, bovendien "wie ein Held zum Siegen" uitgedost in een fraai uniform (naar een ontwerp van het modehuis *Hugo Boss* !), dat is een voor de hand liggende verklaring. Doch ten gronde was er blijkbaar meer aan de hand. De nazi's waren grootmeesters in "image building", zowel intern als extern. En die "Nieuwe Orde" had iets van "alles kan, alles mag". Dat was natuurlijk slechts schone schijn, maar aanvankelijk had dit wel een "revolutionaire" uitstraling die allen in bekoring kon brengen, die in de toenmalige maatschappij tot de "underdogs" behoorden. In die maatschappij was de rol en de betekenis van de vrouw echt niet benijdenswaardig (en in deze vervolgsérie is reeds meermaals hierop de aandacht getrokken). Vermoedelijk is dit dan ook een factor die hierin heeft meegespeeld. Want een goede en liefdevolle relatie kan een veeleer negatief "zelfbeeld" in *positieve zin* veranderen, ...ook al is het in oorlogstijd een relatie met een Duitser. Ja, waarom niet?

Aldus lijkt een ogenschijnlijk "randverschijnsel" maatschappelijk en meteen ook historisch *bijzonder relevant* te zijn, overigens in casu een angstvallig doodgezwegen aspect van de bezettingsperiode. Vandaar deze bijdrage in het kader van deze vervolgsérie, voor sommigen misschien nogal verrassend maar alleszins niet misplaatst in het kader van deze kroniek.

Die "natuurlijke" kinderen kwamen in Nederland vaak ter wereld in speciaal ingerichte klinieken, onder waakzaam toezicht van die "Nationalsozialistische Volkswohlfahrt". En vervolgens groeiden zij op, volledig onwetend over hun achtergrond en herkomst, in kindertehuizen of in Duitse pleeggezinnen. Want de Nederlandse moeder van het kind had er, reeds tijdens de bezetting en alleszins ook nadien, alle belang bij om zoveel mogelijk alle sporen uit te wissen van haar "misstap". Dit heeft die duizenden nakomelingen van een "verbotene Liebe" onvermijdelijk

opgezaald met een levenslang trauma, vooral zij die opgegroeid zijn in Nederland of er na de oorlog teruggekeerd zijn, en uiteraard in mindere mate zij die in Duitsland gebleven zijn en er de Duitse nationaliteit hebben verworven. Een vrouw (oorlogskind van een dergelijk koppel) verklaarde onlangs op de Nederlandse televisie dat zij uiteindelijk enige vertroosting en "soelaas" vond precies wanneer prinses Beatrix in 1966 huwde met een Duitser die *zelf ook* nog militair geweest was in de Wehrmacht en aan de krijgsverrichtingen had deelgenomen. Want wat *nu* kon en mocht voor een prinses (met uiteraard een maatschappelijke *voorbeeldfunctie*), was dit dan zo vreselijk "fout" in hoofde van haar moeder *tijdens de bezetting??* door insgelijks verliefd te worden op een Duitser?

Volledigheidshalve moet hieraan worden toegevoegd dat - thans nauwelijks nog bekend - in de periode november 1942 / augustus 1944 *ook in België* een SS-Lebensborn-kraamkliniek "bedrijvig" was, namelijk in het kasteel van Wégimont (Luik) onder de benaming "SS-Heim Ardennen", doch bij een brand in 1964 ging het archief volledig verloren. Eigenaardig genoeg, was dit in Wallonië gevestigd ...en niet in het "germaanse" Vlaanderen (misschien een initiatief van REX-leider, Waffen-SS-er en ultieme "pangermanist" Léon Degrelle?).

"Kienders van den Duuts"

Zoals gezegd, geeft dit resultaat van historisch onderzoek in Nederland ergens wel een idee van de omvang die deze "intieme relaties" *ook bij ons* heeft genomen. *Want waarom zou het hier zoveel anders geweest zijn dan in Nederland?* Voor de nazi's in hun rassenwaan waren Nederlandse vrouwen loepzuivere "Germanen" en "ariërs", en dat racistisch argument zal zeker een rol gespeeld hebben bij hun vreemdsoortig beleid van "Volkswohlfahrt". Maar, ook zonder *Volkswohlfahrt*, ...in de ogen van de nazi's waren Vlaamse vrouwen toch eveneens "Germaans" en "arisch"? En "pour les besoins de la cause" beweerde REX-leider Degrelle dat zelfs de Walen eigenlijk ook al "Germanen" waren, en zichzelf zag hij maar al te graag als een onvervaarde Germaanse held aan het Oostfront, vervolgens in Brussel als "le beau Léon" toegejuicht door opvallend veel vrouwelijke aanhangers. En voor het overige zal men zich "in de praktijk" ook in Wallonië en in Brussel van geen van beide kanten al te veel hebben afgevraagd of je nu al dan niet "Germaans" was! Al die "germanismen" waren toen blijkbaar nogal erg in zwang (en vaak ook zwanger). Maar de ware reden van die "intieme relaties" en van de omvang ervan moeten we kennelijk niet zo ver zoeken : mannetje zoekt vrouwtje ...

Om maar te zeggen, het was een gekke tijd, gevoelsgeladen en gedreven, niet te vergelijken met het nuchter en zakelijk gedoe van "voor wat, hoort wat" in onze huidige samenleving. Dat dit "aanpappen met de vijand" in de bezette gebieden vrij algemeen moet geweest zijn, wordt bevestigd door de omvang hiervan in Frankrijk (niet bevolkt door "Germanen" ... maar toch wel door charmante en aantrekkelijke Françaises). Weliswaar werden na de bevrijding die Franse vrouwen doorgaans bestempeld en behandeld als "des sales putes" die enkel uit waren op vulgair geldelijk gewin en/of materiële voordelen, ... doch blijkbaar wilde men eigenlijk gewoon niet toegeven dat zoveel fatsoenlijke vrouwen onvoorwaardelijk bezwaken waren voor de charmes van "les sales boches"! President Mitterrand (zelf de vader van een buitenechtelijk kind) zou zich (weliswaar in een veel later tijdperk) hierbij misschien hebben laten ontvallen "Et alors??" . Maar toen, na de bevrijding, was dit overal een zeer pijnlijke en verscheurende problematiek waarmee men zowel maatschappelijk als individueel niet of slechts zeer moeilijk overweg kon. En zouden wij nu al zoveel verder gevorderd zijn?

Uiteindelijk waren *vooral de kinderen zelf* "het kind van de rekening". In Oostende had men het over "kienders van den Duuts" (...of dutsen van kinderen??). Na de vorige bezetting in 1914/18 werden die kinderen overal met de vinger gewezen, niet in het minst ook door andere kinderen (want kinderen kunnen ongewild wreed zijn), ...en dat heeft trauma's veroorzaakt. Doch reeds

tijdens en zeker na de bezetting 1940/44 hebben de moeders van kinderen “van den Duuts” - geleerd door de ervaringen van vrouwen bij de vorige bezetting - kennelijk alles in het werk gesteld om hun kind (en meteen ook zichzelf) zoveel mogelijk “weg te moffelen” voor alle publieke aandacht. Meestal gebeurde dit door het kind “voorlopig” onder te brengen bij verwanten, liefst in een andere buurt of gemeente. Enkel de burgerlijke stand was op de hoogte van de ware toedracht, en dat was reeds ruim voldoende. Ook de dokters, die toen nog thuisbevallingen deden, wisten wat er aan de hand was. Doch al deze vertrouwenspersonen hadden deontologisch hun zwijgplicht en uiteraard hadden zij hiermee geen enkel probleem.

Anderzijds kenden wij in de buurt een vrouw, een knappe verschijning ...doch ook een echte nimfomane, een “mannenverslinderster”. Voor haar charmes bleek geen “bloedige of zelfs oede joenkheid” veilig te zijn. In pittig Ostends “een hééte preute”! Er is ook nog zo iets als een “vroede preute” (een vrekking wijf) maar dat was duidelijk niet het geval, vermits zij niet krenterig was in het gul uitdelen van haar fel gewaardeerde gunsten. Ze kwam er rondborstig voor uit dat je de natuur een handje mag toesteken want “een oede kapelle moet je schoone versieren!”. Van overal waar zij gewoond had (zij was vaak verhuisd) had zij een “souvenir” meegebracht. Haar zes kinderen waren “natuurlijk” verschillend van uiterlijk en blijkbaar van diverse “biologische” vaders, ...en haar wederhelft liep er nogal schaaachtig bij als “le cocu magnifique”. Naar verluidt was er ook eentje bij “van een Duuts”, een blonde Germaan van de FLAK op de Soldatenberg (een batterij die erom bekend stond dat er raak werd geschoten, en niet alleen in de lucht!). En “afin de noyer le poisson” liep deze spruit onopvallend tussen die andere vreemde nazaten. Wellicht daardoor heeft ze na de bevrijding nooit moeilijkheden gekend. Ze was trouwens al vlug “ol wéére op route en op toer én van de smeeete”... maar nu met een Britse militair (thans niet van het luchtdoelgeschut ...maar “who cares?”). Het is maar hoe je het bekijkt en hoe je het allemaal aan boord weet te leggen. En in het dagelijks leven in Oostende kon het er soms vreemd, vreemdgaand en vreemdsortig aan toe gaan!

Affectieve wisselwerking en “Deutschfreundlichkeit”

Er was toen nog geen *slachtofferhulp*, een woord en een begrip dat trouwens nog niet bestond en ook nu nog moeilijk ingang weet te vinden. Die vrouwen en ook hun kinderen werden gewoon in de steek gelaten, en zij konden en mochten zich zelfs niet eens uiten als zijnde een “slachtoffer”. Een slachtoffer allicht niet in dezelfde mate als *erkende* oorlogsslachtoffers, maar toch ... Die onschuldige kinderen hadden in elk geval niet erom gevraagd om op deze wereld te komen. Maar niettemin waren zij “kinderen van de schande”, “kienders van den Duuts”. En, voor het overige, wie zonder zonde is, gooi de eerste steen ...

Voor de historicus is dit zeer “delicaat” gegeven evenwel een belangrijk en zelfs *uniek* uitgangspunt voor het nagaan van de intensiteit van de “affectieve wisselwerking” tussen bezetter en bezette bevolking. Dit is immers de *enige* werkelijk *objectieve* “graadmeter” wat betreft “Deutschfreundlichkeit” tijdens de bezetting. Het bewijs hiervan is onweerlegbaar : kinderen “normaal” verwekt door Duitsers, en dit in een tijd zonder voorbehoedmiddelen. Het aantal kinderen stemt bijgevolg nagenoeg overeen met het aantal “intieme relaties” (want, om evidente redenen, bleef het meestal bij slechts één kind). Over veel andere aspecten van de bezetting kan men van mening verschillen, en sommige gaven overigens aanleiding tot twijfelachtige vooropstellingen en mythevorming. Maar over dit aspect is helaas weinig of geen twijfel mogelijk. Blijft alleen nog de vraag : hoeveel? welke omvang heeft dit genomen? - een vraag die kennelijk nooit zal kunnen beantwoord worden.

De historicus Joachim Fest heeft ooit gezegd “ Wir wissen unheimlich viele Fakten, aber wo ist *die Emotion* dahinter ? ” (3) . Nog niet zo lang geleden ontstond veel belangstelling rond “emotioneel management”. Ja, waarom zou het emotionele niet mogen en moeten betrokken worden in een managementcultuur? Geldt dat ook voor de geschiedschrijving? De historicus beperkt zich tot “facts

and figures” en schuwt alles wat in de richting gaat van sentiment en emoties (wat hij dan liever ziet in het voor hem vreemde domein van de *historische roman*, waarin men dan ook een loopje kan en mag nemen met de historische werkelijkheid). Nochtans zijn dat ook feiten van het dagelijks leven, ook al zijn ze soms ver van rationeel. Want tijdens de bezetting was er op het *individueel* vlak ongetwijfeld ergens een haat/liefde-verhouding tussen bezetter en bezette bevolking, doch dit was geen “en/en”-verhaal maar veeleer “of/of”, *ofwel haat, ofwel genegenheid*, met tussenin een waaier van uiteenlopende gedragingen en verhoudingen, botsend en soms ook wel eens samenvallend. *En Oostende was hierin voorzeker geen uitzondering*. Maar nooit zullen wij die problematiek volledig kunnen omschrijven. Want de cineast Nico Hofmann (nopens zijn recente en ophefmakende TV-serie “Unsere Mütter, unsere Väter”) heeft het hierbij over een “Verkapselung” (inkapseling), wat niet hetzelfde is als “Verdrängung” (verdringing), en hij zegt hierbij “Davon, dass elementare, hochambivalente Lebensbilder *nicht weitergegeben* worden sind, weil sie zutiefst schmerzhaft Fragen aufwerfen. Das Soldatenschicksal meines Vaters kann man nicht getrennt sehen von der verheerenden Benutzbarkeit durch das Dritte Reich” (4)

Een historisch én sociologisch belangrijke conclusie uit een en ander is dat de gevleugelde uitdrukking “de gehate bezetter” met een korreltje zout moet genomen worden, en uiteraard werpt dat *een ander licht* op het fenomeen “bezetting”. Er waren *twee tegenpolen* : enerzijds haat, afschuw en verachting (wat zich *collectief* organiseerde via het verzet) en anderzijds - in strikt *individuele* gevallen - gedragingen en gevoelens van genegenheid en zelfs van liefde, die maatschappelijk en politiek onaanvaardbaar waren en bijgevolg letterlijk en figuurlijk het daglicht moesten schuwen. Daartussen was er het opportunisme van de collaboratie evenals de grijze massa van hen die hoopten op betere tijden en intussen poogden te overleven. De eerste groep (de verzetslieden) heeft men na de oorlog beschouwd als “altruïstisch” ingestelde medeburgers, *idealisten* met een persoonlijkheid die onbevreesd gericht was op de noden van de medemens. Wetenschappelijk onderzoek omtrent dit toch merkwaardig maatschappelijk fenomeen is er nooit geweest. Doch ingevolge toenemende agressiviteit en geweldpleging in onze samenleving (en hiertegenover de groeiende noodzaak van burgerlijke weerbaarheid) zijn sociologen en sociaalpsychologen begonnen met onderzoek in die richting, *vertrekkend vanuit dit recent oorlogsverleden*, meer bepaald toenmalige reactie en verzet tegen het agressief optreden van de bezetter. Hieruit blijkt dat verzetslieden veeleer gedreven werden door *specifieke omstandigheden* op een bepaald moment, en niet door een aangeboren “altruïstische persoonlijkheid”. De sociaalpsycholoog Harald Welzer ziet dit als volgt: “Die Helden der Nazi-Zeit habe vielmehr verbunden, dass sie Handlungsspielräume wahrnahmen, *wo andere keine sahen*. Das habe nur zum geringsten Teil mit ihrer Persönlichkeit zu tun, stattdessen mit situativen Bedingungen und sozialen Verpflichtungen” (5). Verzetslieden moesten *vooral* het gevoel hebben (overigens ook bekend bij lokale heemkundigen en historici!) van “als *ik* het *nu* niet doe, *wie* zal het dan wél doen??”, en dat blijkt *ook thans* de diepere drijfveer te zijn bij (nog steeds zeldzaam!) hen die de moed hebben om kordaat, snel en doeltreffend te reageren bij gevallen van agressie en zinloos geweld of bij een ramp (en men hoeft daarvoor geen crisismanager te zijn). Maar helaas is er nog steeds een meerderheid van hen die niets horen, niets zien ...en verkiezen te zwijgen, op zichzelf al een complex thema voor sociaalpsychologen, trouwens niet helemaal los van het fenomeen van “ramptoerisme”.

Wein, Weib und Gesang !

Wat hier ironisch “verbotene Liebe” genoemd wordt naar het gelijknamig TV-feuilleton, was eigenlijk niet verboden, toch niet voor Duitsers. “Amoureuze verhoudingen” werden wel niet aangemoedigd maar waren ook niet verboden (tenzij t.o.v. Jodinnen, zigeuners, *Slawenweiber* of andere “niet-arische” vrouwen). Dit had minder te maken met een bepaald beleid inzake “toenadering” of “verbroedering” dan met het cruciale feit dat de Duitse legerleiding bezorgd was om “die Ausbreitung von Geschlechtskrankheiten”, een eeuwig probleem in alle legers, d.i. overall

waar jongelui seksueel niet aan hun trekken kunnen komen, tenzij via prostituees. Dan maar bij voorkeur en liever een echte en klassieke "coup de foudre" met een plaatselijke schone, een trouwe en vooral vaste partner! Promiscuïteit en bordeelbezoek vond in de ogen van de Duitse legerleiding dan ook weinig genade. Wel is het zo, dat aan het helse Oostfront, op bevel van hogerhand, "omwille van het moreel van de troepen" stilzwijgend bordelen werden ingericht of reeds bestaande werden gedoogd. In principe was alles onder medisch toezicht ... maar in de praktijk was dit twijfelachtig gelet op de voortdurende verwarring en ontreddeering aan het Oostfront. Doch dat was geen erg, want de klanten waren hier toch maar "Kanonenfleisch", helaas geen lang leven beschoren en intussen bij wijze van "galgenmaal" best een "slippertje" gegund, ook al was het doorgaans niet helemaal "koosjer" ("Timeo *virgines* et dona ferentes", als parafrase op Vergilius).

Dat overigens "im Westen" sommige Duitse Romeo's in de "Heimat" reeds gehuwd waren doch er alhier heimelijk een oorlogsliefje op na hielden, daaromtrent was er bij de legerleiding blijkbaar geen bezwaar, althans zolang de "affaire" verborgen bleef voor de "tüchtige" Duitse vrouw aan het thuisfront (soms ook al stiekem in een relatie met een "Fremdarbeiter" of, indien een boerin, met een op de hoeve tewerkgestelde krijgsgevangene). Wat de SS betreft, werd dit door Reichsführer-SS Himmler zelfs aangemoedigd (zelf zat hij trouwens ook al in een driehoeksverhouding met daarbij buitenechtelijke kinderen), ...althans op voorwaarde dat het ging om een "zuiver arische verhouding". Want het doel was het creëren van een zuiver "Germaans" ras. Nakomelingschap was hierbij zeer belangrijk, al was het maar om op termijn de in de strijd omgekomen Germanen te kunnen vervangen en aanvullen.

Over dat probleem van die besmettelijke venerische ziekten bestaan er, wat het Duitse leger betreft, kennelijk geen rapporten of documenten, tenzij één enkel medisch rapport dat in Frankrijk is bewaard gebleven, over de alarmerende toestand in een bepaald legeronderdeel. Blijkbaar mochten Hitler en Himmler niet expliciet vernemen dat "im Westen" de Wehrmacht leefde "wie Gott in Frankreich", terwijl de kameraden aan het Oostfront zich opofferden voor "Führer, Volk und Vaterland"! Maar uit een en ander kan men toch afleiden dat er een vrij algemeen probleem moet geweest zijn. Voorts lijkt de (goed gedocumenteerde) epidemie van venerische ziekten bij de geallieerde legers een en ander wel te bevestigen of laat het dit althans vermoeden. Want waarom zou het bij Duitse militairen totaal anders geweest zijn?

Dit probleem eindigde niet met de capitulatie in 1945, doch sleepte aan tot in 1946, tot de repatriëring van de troepen (in Duitsland bleven wel nog bezettingstroepen). Na lange strijd in onmogelijke omstandigheden, reeds na de landing in Normandië (*shock & exhaustion!!*), werd "zederverwildering" merkbaar, een gekend fenomeen bij langdurige oorlogen. "Als men de mensen als beesten behandelt, dan zullen ze zich al vlug als beesten gedragen", om dat te ontdekken, moet je geen psycholoog zijn! Bij de Britten (met tradities van een beroepsleger) heerste normaliter een ijzeren tucht, zodat in "abnormale" omstandigheden die vervaging van normen en gedragsregels nogal meeviel of, indien nodig, krachtdadig werd "bijgestuurd" (Montgomery was daar zeer waakzaam voor). Maar bij Amerikanen (overwegend een vlug opgebouwd leger van burgers in uniform, weinig opgewassen tegen de verschrikkingen van oorlogvoering) was (zelf)discipline allengs ver te zoeken. De verzamelplaatsen werden een oord van verderf, drankzucht, uitpattingen, overvallen, aanrandingen en verkrachting. Dit stond wel in schril contrast met vier jaren van bezetting waarbij de Duitsers zich tegenover de bevolking relatief "correct" hadden gedragen, althans zolang je hen met rust liet. De Militaire Politie had de handen meer dan vol en werd het meest "actieve" onderdeel van het leger! Weliswaar wou de Amerikaanse legerleiding hiertegen optreden, doch dit ging gepaard met hun typisch systeem van rassendiscriminatie: blanken gingen meestal vrijuit terwijl negers zwaar werden aangepakt, ...soms ook wel eens onschuldig omdat slachtoffers en/of getuigen niet steeds al die zwarte gezichten konden uit elkaar houden! Het was een verhaal van "The dirty dozen", maar dan wel in het veelvoud! Onvermijdelijk had al die losbandigheid een heropflakking van geslachtsziekten tot gevolg, nu een ernstig en onmiddellijk

gevaar voor verdere verspreiding “back in the States”, en dus meteen ook al een zorgwekkend probleem voor het US *Department of Health*. Er was overigens geen enkel leger met zoveel deserteurs, niet om politieke of andere redenen, doch veelal om onder te duiken met een oorlogsliefje en een winstgevend handeltje op te zetten op de welig tierende zwarte markt van “ontvreemde” legervoorraden, door de Franse politie omschreven niet als diefstal maar als “des réquisitions irrégulières”, kennelijk omdat er ook Fransen bij betrokken waren. In Frankrijk zei men: “Pendant l’occupation on a dû cacher nos hommes pour les Allemands, et maintenant nous devons cacher nos femmes pour les alliés!”, een variatie op “Dans chaque homme il y a un cochon qui sommeille” (cfr. Félicien Rops). Recent historisch onderzoek omtrent dit jarenlang verzwegen schandaal laat uitschijnen dat het typisch Frans anti-amerikanisme hierin zijn oorsprong heeft gevonden, ...ook al was de Gaulle zelf reeds in Londen daar niet vrij van, terwijl anderzijds Roosevelt een uitgesproken hekel aan hem had. Maar dit liet “le grand Charles” onverschillig, want “La France n’a pas des amis. Elle n’a que des intérêts”.

En hoe was de toestand op dat “horizontaal” vlak in Oostende? Hiervoor kwam men (toen al) onvermijdelijk terecht op de wijk *Hazegras*, uiteraard omdat in die wijk de kazerne gelegen was (de Van Iseghemlaan was dan meer iets voor officieren en “de heren van stand”). In bijna iedere café was er een Duits “Stammlokal” met een typische Duitse “Stammtisch”, waar men “in guter Laune” en naar hartelust kon “sauften bei Bier, Wein, Weib und Gesang”...en met tevens de mogelijkheid om desgewenst de “Stammtisch” een tijdje te verlaten om met één van de gediensstige “Weiber” eventjes “naar boven te gaan”. Na de bevrijding is men er - blijkbaar zonder repressie of epuratie - moeiteloos en zeer vlug overgeschakeld op een ander militair cliënteel (“make love, no war”), dat ten gronde en wezenlijk eigenlijk niet zoveel anders was, tenzij wat betreft de betaling in andere valuta (en in allerlei natura). Voor de rest was er enkel “das ewig Weibliche”... en “souvent femme varie” (althans toch in een dergelijk milieu).

Een Duitser vatte dit uitgangleven samen als volgt : “In schweren Zeiten zwingt der Krieg den Soldat manchmal in Alltagsdramen, aber der Spass am Leben und am Lieben lässt er sich nicht nehmen” (6). Een gezonde levensopvatting, zeker “in schweren Zeiten”!

Gay Parade ?

We weten nu intussen wel allemaal dat er op deze aardbol niet alleen hetero’s zijn ...maar ook homo’s. Doch dat was destijds een “publiek geheim” en in veel landen zelfs strafbaar en maatschappelijk totaal onaanvaardbaar (in Groot-Brittannië is dat nog maar vrij recent uit het strafrecht verdwenen). In nazi-Duitsland was homofilie een zwaar misdrijf, een “bestiale ontaarding” en een “onnatuurlijke belemmering van het Germaans voortplantingsvermogen”, uiteraard vanuit een nationaal-socialistische zienswijze op het “Gaaf en vermenigvuldigt u”. De Duitse zeden- en rassenwetten waren op ons niet toepasselijk maar in de praktijk stoorde de Gestapo zich daar niet veel aan, zeker wanneer er een vermoeden was van “onnatuurlijke” betrekkingen met een Duitse militair. Bijgevolg moesten ook alhier geleverde Duitse militairen met een speciale “geaardheid” bijzonder op hun hoede zijn, ...en meteen gold dit dan ook voor burgers. De nazi’s hadden trouwens een bijzondere “behandeling” voorzien voor homofielen, namelijk een aparte categorie van *KZ-Häftlinge* in de concentratiekampen.

Destijds zijn er ogenschijnlijk nooit veel homofielen geweest, ...althans toch voor zover bekend. Want het bestaan van een dergelijke “afwijking” (of zelfs maar het vermoeden hiervan) werd stilzwijgend maatschappelijk “gecamoufleerd” binnen het beveiligend instituut van het huwelijk of via een al dan niet late “roeping” naar het seminarie of naar een kloosterorde. De enige “publiek bekende” uitzonderingen in Oostende waren “Zotten April” (een knotsgekke kelner) en “Péérdevleis” (een olijke paardenbeenhouwer uit de Sint-Franciscusstraat) en natuurlijk ook de alom bekende “Col-en-manchette” (een haarkapper). Zij hadden er blijkbaar geen probleem mee om

zich te "outen" (een woord dat toen nog niet bestond) en ze verworven hiermee zelfs een zekere populariteit, want in Oostende moet er al eens kunnen gelachen worden, iets in de aard van "Bie uus an 't zéétje is er veel plezier!". Vooral "Zotten April" had op feesten en dergelijke niet veel aanmoediging nodig om eens lekker uit de bol te gaan, en zeker wanneer hij reeds een "pieper" op had ("gay" betekent trouwens ook *vrolijk!*). Een apart geval was "Herri Tuut-tuut" die, bij zijn rondgang in zijn "staminees", telkens wanneer hij een kaalhoofdige opmerkte een muntstuk in zijn pint dompelde en dan uitriep "Hé, kletskep, hier heb je vuuf frank om je hoar te wasschen!".

Terloops even aangestipt : Het zijn nu allemaal "keurslagers" maar toen hadden de meeste beenhouders een nogal kenschetsende "lapnaam", zoals *Bloeliengsje*, *Zwienemutse*, *Buuksje*, *Cervelaatje*, *Vettederms* ...en *Péérdevleis*. Was het geen "gay parade", dit was toch in zekere zin een optocht van "vleselijke lusten". Bij *Zeuriengsje* (slager Seuryneck) werd dit "vertaald" in het toestoppen, in iedere kinderhand, van een vers gemalen "stiksje gekapt" (een rauw varkensgehaktballetje), bijzonder in trek bij alle kinderen, die dan ook bij hem om aankopen gingen wanneer ze door moeder uitgestuurd werden op "commisjes". Het gevolg hiervan was wel eens een meterslange lintworm, maar daar zat *Zeuriengsje* eigenlijk voor niets in tussen, want tenslotte was hij geen varkenskweker. En een kinderhand was (en is?) gauw gevuld.

Het Oostends Bokspaleis

Bij gebrek aan concreet bronnenmateriaal aangaande dit zeer apart domein van het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting, is de geschiedkundige noodgedwongen aangewezen op al wat hij rechtstreeks of onrechtstreeks eventueel hieromtrent nog vinden kan. En dan gaat het hier bijna uitsluitend om zeldzame foto's over het dagelijks leven van de bezetter in Oostende. Waarschijnlijk zijn er hierover vrij veel foto's gemaakt door Duitse militairen, bedoeld als "souvenir" of om op te sturen naar huis. In Duitse foto-albums (voor zover intussen niet "opgeruimd" ...zoals ook bij ons) moeten er ongetwijfeld nog heel wat foto's uit die periode een verborgen bestaan leiden, foto's die uiteraard in Duitsland zelf niet zo relevant zijn ...maar die, eens terug in België, plaatselijk al vlug de waarde kunnen krijgen van een betekenisvol tijdsdocument. Bij het overlijden van een Duitse oudstrijder of van zijn weduwe gebeurt het wel eens dat een dergelijk foto-album toch nog in goede handen terechtkomt (bij een heemkundige of een archivaris), en zo kunnen soms nog verrassende "pareltjes" opduiken, zoals in Oostende bijvoorbeeld de "markante" foto's van *Dikke Jef* van de "Werbestelle", werkelijk sensationeel niet in het minst omdat hierover in Oostende zelf geen foto's waren bewaard gebleven, zodat het getekend "portret" van Dikke Jef in naoorlogse edities van "De Zeewacht" duidelijk gefantaseerd was.

Indien men al die foto's aandachtig bekijkt, dan kan men wel nog tot bepaalde bevindingen komen, zoals bij die merkwaardige (hierbij afgedrukte) foto van een boksmatch in het Oostends Bokspaleis van bokskampioen Karel Sys in de Rogierlaan op 2 februari 1941. De bokssport was destijds zowel in Duitsland als in België zeer populair, ongetwijfeld omdat in beide landen bokskampioenen van internationale faam en allure naar voor traden. Het Bokspaleis lokte dan ook veel boksfanaten (zelfs nogal wat vrouwen!), ... en zowel Oostendenaars als Duitsers. Het merkwaardige aan die foto ligt precies in het feit dat in die bomvolle zaal Oostendenaars en Duitse militairen schouder aan schouder geschaard staan rond de ring, één en al aandacht voor wat zich in die ring afspeelt. Dit gaf hun misschien wel geen "gemeenschapsgevoel", maar het zal er wel niet zo ver naast geweest zijn, wat nogal evident is want *sport verenigt* en verdeelt niet (tenzij wel eens in voetbalstadions waar voor nogal wat "supporters" voetbal een vorm van oorlogvoering lijkt te zijn!). Maar ook bij andere sportevenementen was er weliswaar geen "verbroedering" maar liep men wel bijna "broederlijk" door en om elkaar heen. De sfeer was er nu eenmaal naar: bij een sportgebeuren was er geen vriend of vijand doch waren er enkel sportfanaten die volledig opgingen in hun passie voor hun sport. In zekere zin en in zekere mate begonnen die Duitse militairen dan ook allengs deel te nemen en op te gaan in de Oostendse samenleving, alhoewel wij hieraan sociologisch niet te veel betekenis mogen

hechten, zeker niet op deze korte termijn van vier jaar. De Duitser was en bleef de vijand ...en liet dat trouwens af en toe ook nog merken!

Men kan zich hierbij ook de vraag stellen : *hoeveel Duitsers* waren er tijdens de bezetting in Oostende? Een goeie vraag ...waarop echter geen sluitend antwoord kan gegeven worden (tenzij via een uitgebreid speurwerk in diverse Duitse archieven). Vooreerst is in ieder leger op oorlogsvoet een dergelijk numeriek gegeven uiteraard een *militair geheim*. Bovendien was dit in Oostende (en wellicht in mindere mate elders in het land) nogal wisselend naargelang de strategische en tactische noodwendigheden. Ook de samenstelling van de legeronderdelen was variabel. Zo was de Luftwaffe aanvankelijk vrij sterk vertegenwoordigd, vooral op en om het vliegveld van Stene en Raversijde, doch met nadien hoofdzakelijk enkel nog de FLAK. De Kriegsmarine kende eveneens een neerwaartse trend naarmate, wat Oostende betreft, de nadruk kwam te liggen op "Schnellboote", en overigens (zoals reeds in 1914/18) mariniers elders werden ingezet als infanterietroepen. Ook de Wehrmacht werd geleidelijk "uitgedund" door overplaatsing van jongere elementen naar het Oostfront. Blijkbaar werden in Oostende (...in tegenstelling met bijvoorbeeld Normandië) de gelederen niet of nauwelijks aangevuld met detachementen van de "Ostbataillone" (bij de Wehrmacht ingelijfde Russische krijgsgevangenen, met vanzelfsprekend weinig "gevechtswaarde") en dit wijst erop - samen met de alhier uiterst doorgedreven kustverdediging - dat Oostende en omgeving door de Duitse legerleiding werd beschouwd als een "prioritaire" zone voor een geallieerde landing!

Hausgemütlichkeit und Gartenanlagen (7)

Op andere foto's merkt men hoe de Duitsers het zich hier best naar hun zin wisten te maken. Er zijn natuurlijk de traditionele foto's van de jaarlijkse stemmige viering van "Weihnachten" bij het zingen van "Stille Nacht" (zo echt typisch Duits dat een beeld hiervan zeker niet mag ontbreken en hierbij insgelijks wordt afgedrukt). Of zoals een Duitser het nogal ontroerend onder woorden bracht "Wenn etwas so Besonderes wie unsere Weihnachten nicht übertragen werden kann unter fremden Sterne, woran soll man seine feierliche Heimatliebe dann noch hängen?" (8). Ach ja, "die romantische deutsche Seele" ... hierbij kon zelfs een gehard SS-hart plots omslaan in een hartje van koekenbrood !

Dat alles kaderde in het streven naar "Hausgemütlichkeit", die echte huiselijke gezelligheid die de Duitsers blijkbaar zo weten te waarderen. Want als men de Duitsers beter leert kennen, dan stelt men vast dat zij eigenlijk erg sentimenteel kunnen zijn, ofschoon ze daarmee niet graag te koop lopen. Wellicht houdt dit verband met die authentieke Duitse hang (*Sehnsucht*) naar natuur en romantiek (een romantiek die nogal sterk verschilde van de onze), een innerlijke "Sturm und Drang", een zoeken naar "Dichtung und Wahrheit", een romantiek die prachtige en klassieke muziek, gedichten, proza en beeldende kunst heeft opgeleverd.

Op andere afbeeldingen zien wij een ander belangrijk facet van wat typisch Duits is, namelijk de "Gartenanlagen" (volkstuintjes). Iedere Duitser die ergens hiertoe in de mogelijkheid verkeert, is lid van een "Gartenverein" (bij ons noemde men dat "Het Werk van den Akker"). Het gaat hierbij niet enkel om louter tuinieren maar ook om een bloeiend gezelschaps- en verenigingsleven met af en toe bierfeestjes en barbecues. Zo ongeveer ook hier tijdens de bezetting. Dit concentreerde zich tussenin en op diverse onbenutte percelen van de "Atlantikwall". Op de hierbij gevoegde foto's ziet men enerzijds Duitse soldaten bij het bewerken en bewateren van een moestuintje van de batterij "Salzwedel" (thans Domein Raversyde) en anderzijds zelfs een varkenshouderij ("eine grosse Schweinerei"?) op het terrein van diezelfde batterij (misschien is hier de mop ontstaan van "Heil Hitler! Das Schwein ist tot!" ?). Blijkbaar ging het er daarbij allemaal zeer vreedzaam en gemoedelijk aan toe ... en je zou er waarachtig bijna bij vergeten dat dit een oorlogszone was!

Wat betreft het uitgangseven, trokken de Duitsers niet alleen naar de "speciale" cafés op het Hazegras, maar waren zij uiteraard ook klant in de vele andere cafés, "staminees" en oude herbergen. Daar zaten zij vanzelfsprekend tussen Oostendenaars, zij het dan wel elk aan hun eigen tafel. Veel contact en dialoog met de bevolking was er dus niet ...en dat werd van geen van beide kanten nagestreefd. De taalbarrière speelde natuurlijk hierin ook wel een rol, maar de echte barrière zal voorzeker van een andere aard geweest zijn. Vrouwen en jonge meiden werden verondersteld zich niet in een café te vertonen, omdat dit bijna onvermijdelijk "avances" vanwege Duitse mannen zou tot gevolg kunnen hebben. Maar die mannen kwamen wat dat betreft evenwel vrij goed aan hun trekken in het schemerlicht van de danszalen, die in Oostende voor het jonge volk bij uitstek een populair oord van ontspanning waren. Vooral de "Rabatskelder" op de Alfons Pieterslaan was erg in trek. Dit was immers meteen ook een stevige schuilkelder in geval van een luchtaanval. Een "Bombenangriff" was wel een spelbreker maar mocht de uitgangspret toch niet volledig bederven, want ...

"Siebenmal in der Woche möchte ich ausgehen,
Siebenmal möchte ich glücklich sein bei dir.
Siebenmal, siebenmal, das ist ja mein Glückszahl,
Siebenmal in der Woche im Paradies !" (vertaling in dit geval overbodig!)

Tewerkstelling bij de bezettende overheid

Er waren uiteraard ook dagelijkse contacten met Duitsers zo wat overal waar - al dan niet via opeising - Oostendenaars door de bezettende overheid werden tewerkgesteld. We gaan het hier niet opnieuw hebben over de mannen van "pit en staake", want dat was verplichte tewerkstelling. Het gaat hier nu om in zekere zin "normale" tewerkstelling als burgerlijk aanvullingspersoneel ten behoeve van de logistieke diensten van het Duitse leger. Iets in de aard van wat andersom na de oorlog eveneens bestond bij de Belgische bezettingstroepen in Duitsland, die insgelijks al vlug beroep moesten doen op Duits hulppersoneel (vooral klusjesmannen die vaak veteranen waren van het Duitse leger, veelal oorlogsverminkten die in het Duitse arbeidsproces niet meer konden ingeschakeld worden en al blij waren dat zij bij het Belgisch leger nog een baantje konden vinden). In Oostende was het gros van dat personeel werkzaam in de enorme opslagplaatsen en magazijnen van het Palace Hotel. Voor al wie daar een job had, was uiteraard de verleiding zeer groot om een en ander te "klauen". Doch dat beseften de Duitsers ook zeer goed, vandaar dan ook onmiddellijk de grove middelen om dat gevaar in te dijken : "Wie steelt wordt neergeschoten!!". Een verwittigde man (of vrouw) was er twee waard, want de Duitsers meenden het!

Voor al die Duitse legeronderdelen (Kriegsmarine, Wehrmacht, Luftwaffe, Kommandantur, Sonderstellen) moest er dagelijks veel brood gebakken worden (naast al het brood voor de plaatselijke bevolking, die dan wel een ander soort van "brood" onder de kiezen kreeg!). Dat gebeurde in de SEO bakkerij in de Veldstraat (thans Jules Peurquaetstraat). Een hele ploeg bakkers was er 's nachts noest aan de slag , en, indien nodig, werden er soms ook opgeroepen tijdens de dag voor het bakken van een extra-voorraad brood, meestal voor troepen op doortocht. Het was er steeds een grote drukte, en bakkers die van een "grapje" hielden, maakten soms gebruik van de onoplettendheid van de Duitse bewaker om vliegenvlug een stel kakkerlakken in de deeg te mengen (in de bakkerij van de SEO is er, ook na de oorlog, nooit gebrek geweest aan kakkerlakken, onuitroeibaar eens je die in huis hebt!).

Voorts waren er Oostendenaars tewerkgesteld in de plaatselijke drukkerij van het Duitse leger of als keukenpersoneel in de grote Duitse troepenkeuken in Hotel Osborne. Een bijzondere vorm van tewerkstelling bood de scheepswerf Beliard, waar tijdens de bezetting diverse kleinere schepen werden gebouwd ten behoeve van de Kriegsmarine. En ten slotte was er, rechtstreeks of onrechtstreeks, het personeel van bepaalde openbare diensten die voor de bezetter van groot belang waren, zoals het spoorpersoneel (goederenvervoer, bevoorrading, militaire transporten), de mannen

van de post ("Feldpost" en "Feldpostpakete"), de buurtspoorwegen, de R.T.T., enz., evenals ambtenaren van de Stad en van plaatselijke diensten van Ministeries die - gewild of ongewild - het administratief raderwerk van de bezetting moesten helpen in stand houden. Wat betreft politie en Rijkswacht, dat is een apart verhaal, waarover elders in deze vervolgsrie reeds een en ander is vermeld.

Van groot belang voor de voedselvoorziening maar, in zekere zin, ook voor de Duitse oorlogsinspanning (haring voor het Oostfront!) was de aanvoer van vis tijdens de bezetting. Zoals eerder aangetoond, was de organisatie hiervan een perfect voorbeeld van nauwe "pragmatische" en feitelijke samenwerking tussen Oostendenaars en Duitsers, een samenwerking die allengs bijna onvermijdelijk een bepaalde *collectieve* "relatie" deed ontstaan. Maar, hoe dan ook, "den hoarink heeft uus gered!".

Besluit

Tot besluit kan hier gesteld worden dat het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting in niet geringe mate *tevens* betrekking had op de Duitsers die *hier* verbleven, gepaard gaande met een *wisselwerking* die soms ging in de richting van een bepaalde vorm van medewerking of samenwerking (echter zonder dat hierbij ooit sprake was van "collaboratie"). Dit is, voor zover mij bekend, nog nooit eerder onderzocht geweest ... en ik moet toegeven dat het ook niet zo eenvoudig was om in deze "terra incognita" alle nog overgebleven of teruggevonden stukjes van de puzzel samen te leggen tot een enigszins overzichtelijk "Gesamtbild".

Dit is dan ook veeleer geschiedschrijving "bij deductie", waarbij heel wat moet worden afgeleid uit bepaalde aanwijzingen, gedragspatronen, foto's of documenten, ...en soms ook (gerechtvaardigde) vermoedens. Ook al is dit alzo een historisch onderzoek van een zeer speciale aard (enigszins te vergelijken met *archeologie* en het opgraven van sporen uit het verleden), toch lijkt dit een interessante denkoefening te zijn geweest, en alleszins de moeite waard om in de mate van het mogelijke een domein te ontsluiten dat weliswaar *echt en werkelijk* heeft bestaan doch dat volledig in de vergetelheid was geraakt, en wel reeds *onmiddellijk na de bevrijding*, ...en dit niet zonder reden. Het was toen inderdaad al met al een moeilijke en zeer complexe "verhouding" tussen Oostendenaars en Duitsers, en wellicht worden - zelfs nu nog - sommigen hieraan liefst niet meer herinnerd, maar zoveel jaren later is de tijd nu wel voldoende "rijp" geworden om ook dit nogal delicaat aspect van de bezetting in het geheel van deze kroniek op te nemen. "Trink, Brüderlein, trink !"

(wordt vervolgd)

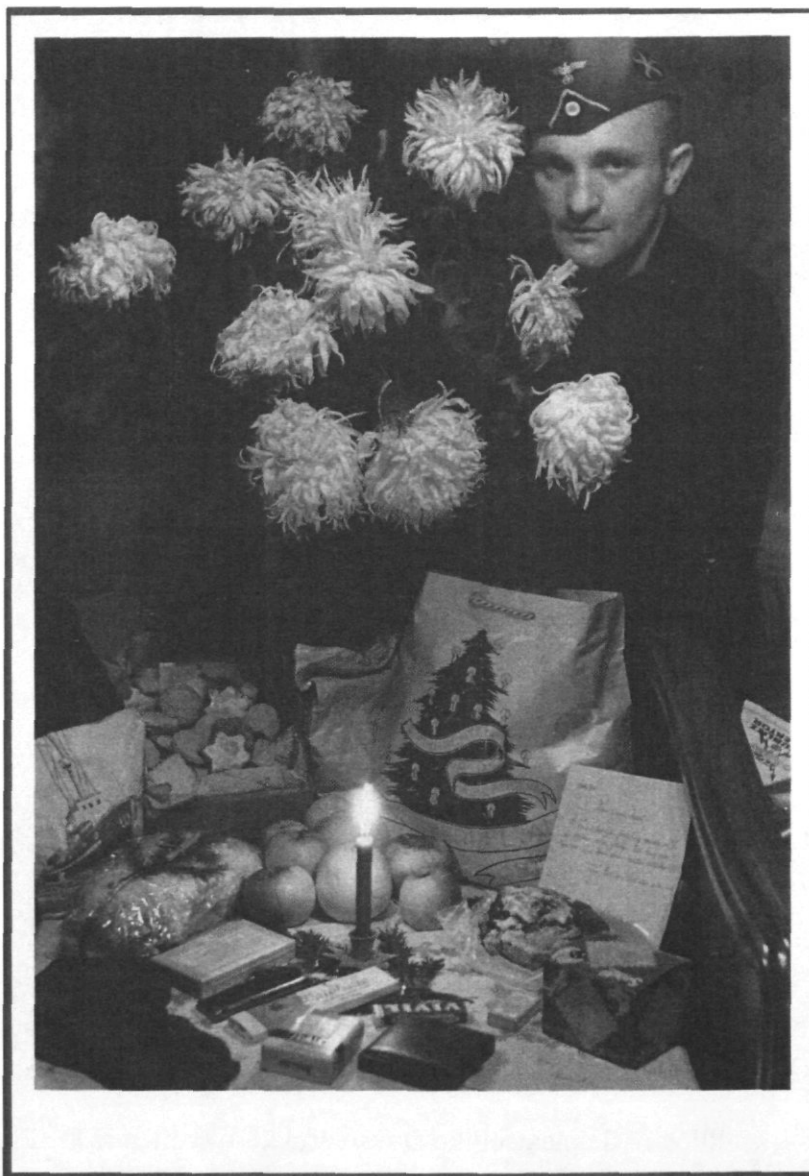
ILLUSTRATIES:(N.B.: wegens het overwegend belang van foto's *als bronnenmateriaal* voor deze aflevering, worden hierna uitzonderlijk meer foto's afgedrukt dan in deze kroniek gebruikelijk is) :

Vertaling

(1) "Dit is van belang voor iedere Duitse soldaat ... De oorlog is bijna voorbij ! Na vijf jaren oorlog ben je nu nog in leven. Waarom dan nog sterven tijdens de laatste weken? De krijgsgevangenen van 1944 zullen hun familie weldra weerzien !"

(2) "Er moet een reden zijn waarom in de loop van de geschiedenis steeds opnieuw een volkstoeloop ontstond voor iedere publieke terechtstelling of steniging, terwijl men anderzijds niet eens een klein eindje had willen omlopen om getuige te zijn van een in tranen uitgesproken schulderkenning, gevolgd door een koninklijke genadeverlening"

- (3) “Wij zijn op de hoogte van onvoorstelbaar veel feiten, maar waar blijft het *emotionele* dat daarachter schuil gaat?”
- (4) “Vandaar dan ook het feit dat elementaire doch ook niet zo éénduidige, uit het leven gegrepen tijdsopnamen *niet werden doorgegeven*, omdat ze al te diepgaande pijnlijke vragen oproepen. Het levenslot van mijn vader als soldaat kan men immers niet los zien van het feit dat het Derde Rijk op een vernietigende manier misbruik heeft gemaakt van die soldaten”
- (5) “Wat de helden uit de nazi-tijd verbonden hield, was veeleer het feit dat zij, om tot handelen over te gaan, een operationele ruimte meenden te onderkennen *waar anderen helemaal niets zagen*. Doch dat had geenszins iets te maken met hun persoonlijkheid maar wel met situationele voorwaarden en maatschappelijk aangevoelde verplichtingen”
- (6) “In moeilijke tijden brengt de oorlog de soldaat noodgedwongen nogal vaak in drama’s van het dagelijks leven, maar de lust en het genoegen in het leven en in de liefde laat hij zich niet afpakken!”
- (7) “Huiselijke gezelligheid en volkstuintjes”
- (8) “Wanneer iets zo bijzonder als onze Kerstviering niet meer kan worden overgedragen onder een vreemde sterrenhemel, waar blijf je dan met je liefde voor de Heimat als je in feeststemming verkeert?”

Kerstviering in Oostende: “Frohe Weihnachten” (collectie De Plate)

Tewerkstelling in Duitse opslagplaatsen voor voedselvoorraden (collectie De Plate)

Tewerkstelling in de plaatselijke Duitse drukkerij (collectie De Plate)

Bakkers aan de slag in de SEO bakkerij (collectie De Plate)

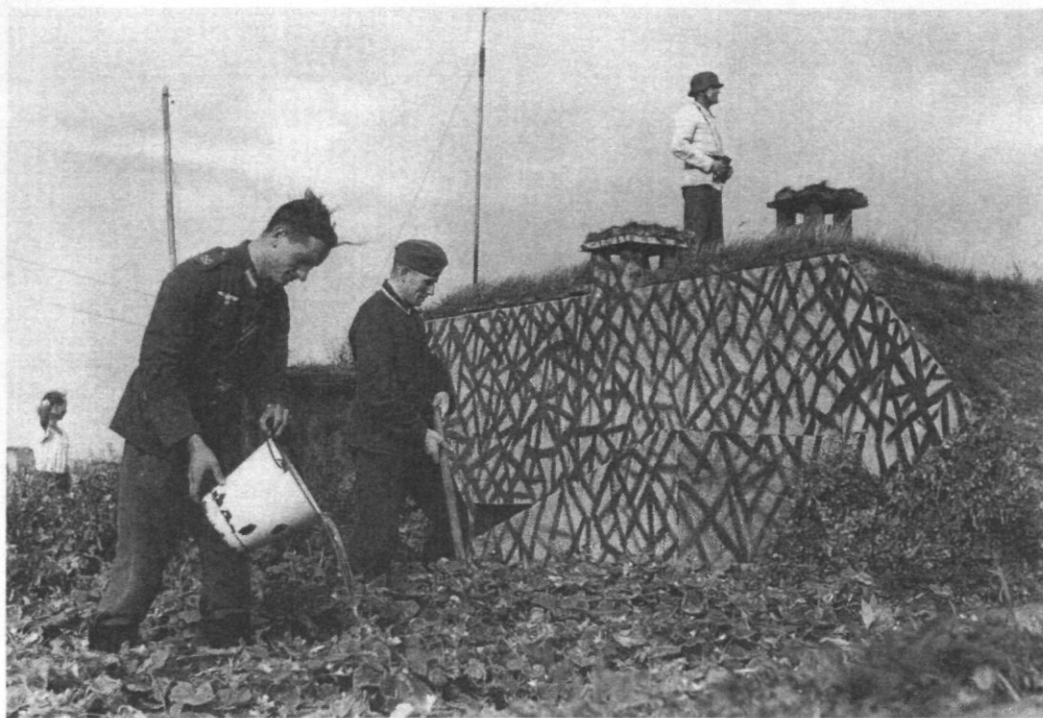
Boksmatch in het Bokspalei op 02 februari 1941 (collectie André Asseloos)

Tewaterlating van een Duits marinevaartuig op de scheepswerf Beliard (maart 1942)
(Collectie André Asseloos)

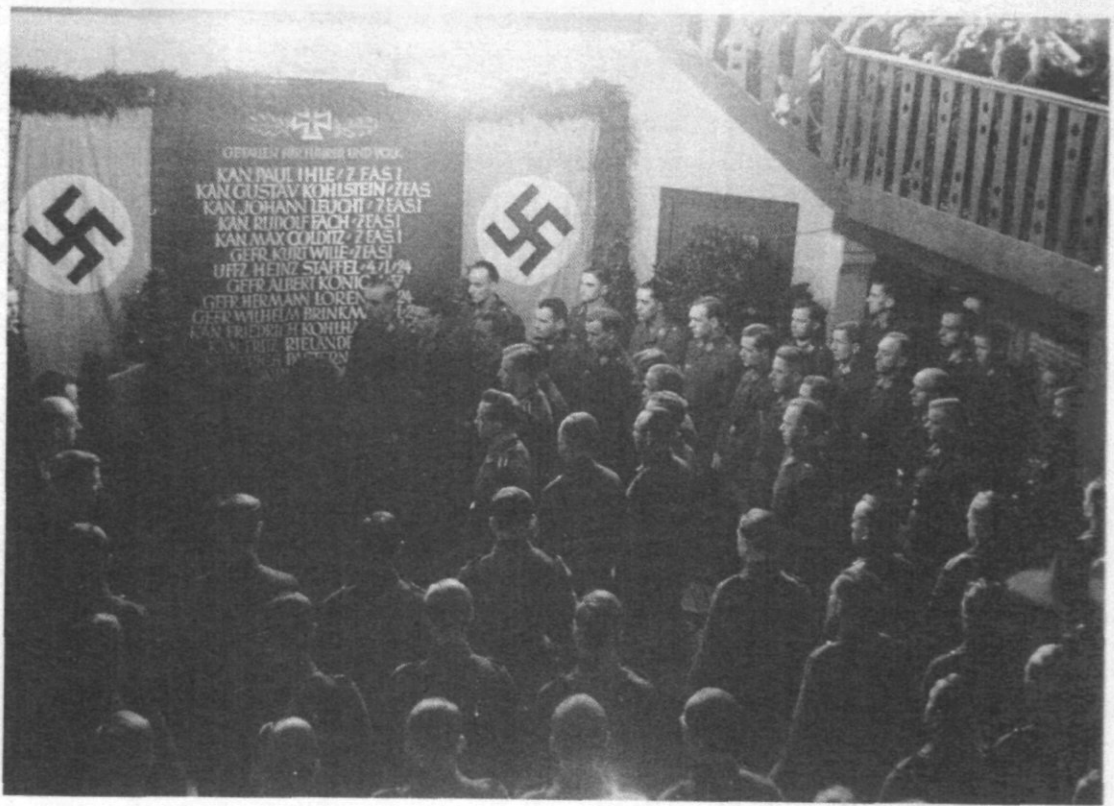
Duits FLAK-personeel in vrouwelijk gezelschap – zomer 1940 (collectie André Asseloos)

Moestuintje in batterij "Salzwedel – domein Raversijde (collectie André Asseloos

Ibidem: varkeshouderij van de Wehrmacht, "eine Schweinerei" ? (collectie André Asseloos)

“Gefallen für Führer und Volk”. Duitse dodenherdenking in Oostende, 1943.

THEMATENTOONSTELLING

Op 05 februari openen wij de thematentoonstelling **“Oostende verandert”**.

Alle leden worden hartelijk uitgenodigd. Afspraak om 19.00 uur in het Stadsmuseum.